

Ved simultantolkning kommer information fra tolken nødvendigvis en smule tidsmæssigt forskudt i forhold til information fra afsenderen. Denne tidsmæssige forskydning kan man interessere sig for fra forskellige synsvinkler. Nedenfor beskrives sammenhængen mellem forskydningstid og tolkelapsus ved tolkning fra engelsk til amerikansk tegnsprog, sådan som det er beskrevet hos Dennis Cokely (især Cokely 1992). Derefter diskuteres det, hvad man kan konkludere fra denne undersøgelse.

Cokely har undersøgt 10 tolkninger fra engelsk til amerikansk tegnsprog fordelt på 10 tolke. Alle tolkninger var autentiske foredragstolkninger i forbindelse med en konference. Her fortælles nærmere om 6 af tolkningerne. Alle tolkene var rutinerede tolke med min. 8 års tolkeerfaring. 3 havde døve forældre, 3 hørende. Fra hver tolkning plukkede Cokely nogle 1 min. lange stikprøver ud, således at han for hver tolk havde 4-8 min. tolkning, som han analyserede i dybden. Han beregnede bl.a. den gennemsnitlige startforskydning for hver af de 6 tolke og fandt ud af, at de havde forskellige gennemsnit i hvert fald i hans materiale. Specielt én tolk skilte sig ud. Denne tolk benyttede minimum en startforskydning på omkring 4 sek. og gik af og til så højt som 8 sek. De andre tolke benyttede en klart kortere startforskydning. De gik sommetider så langt ned som 1 sek., og deres gennemsnit var ml. 1,7 og 3 sek.

Startforskydningen i en sætning fortsætter ikke nødvendigvis uændret sætningen igennem. Tolken kan sakke bagud eller hale ind på afsenderen. Men sådanne udsving i forskydningen inden for en sætning har vist sig at være vanskeligere at måle end startforskydninger, så Cokely valgte at nøjes med at måle startforskydningen ved hver sætning i sin undersøgelse.

Lapsus

Cokely undersøgte også tolkenes lapsus. De kan inddeles i 4 typer samt en restgruppe: De 4 typer omfatter: udeladelser, tilføjelser, erstatninger og afsmitning. Nedenfor illustreres de 4 typer samt restgruppen med nogle eksempler. Pointen med hovedparten af Cokely's eksempler er at vise, at tolken sommetider sagde noget andet end afsenderen. Denne pointe kan godt illustreres ved at oversætte såvel afsender som tolk til dansk. Derfor gengives eksemplerne her blot i dansk oversættelse:

Udeladelser

Afsender: "Hvad mener jeg med disse beslutninger om politikken?"

Tolk: "Hvad betyder politikken?"

Ud fra tolkningen skulle man tro, at afsenderen her lagde op til at tale om en bestemt politik, men rent faktisk lagde vedkommende op til at tale om nogle beslutninger eller en beslutningsproces, som gik forud for en bestemt politik. Det er ikke bare hele ord, der sommetider bliver udeladt i tolkningen. Cokely giver et eksempel på, at afsenderen brugte en flertalsendelse i et navneord og dermed klart markerede, at han talte om flere, hvorimod der i tolkningen ikke var en sådan entydig angivelse af "flere".

Tilføjelser

Afsender: "En analogi til at tale og lytte samtidig, som ved simultantolkning.."

Tolk: "En parallelt begreb, der ligner det at lytte og tale ukoncentreret samtidig..."

Der var intet hos afsenderen, der antydede, at han talte om at lytte og tale ukoncentreret, men det blev der altså sagt i tolkningen. I dette tilfælde fremkom tilføjelsen ved, at tolken tilføjede noget mimik, som der ikke var dækning for hos afsenderen. Men der kan også være tale om, at tolken tilføjer et tegn, som ikke svarer til noget hos afsenderen. Således fandt Cokely et sted, hvor afsenderen talte om at studere fransk historie, og som i den tolkede version blev til "at studere Frankrig og fransk kultur".

Erstatninger

Denne kategori omfatter for det første tilfælde, hvor tolken anvender et udtryk med en bredere eller mere snæver betydning end det "tilsvarende" udtryk hos afsenderen. Som eksempel på sidstnævnte nævner Cokely et tilfælde, hvor afsenderen sagde "vi" (altså entydigt talte om sig selv og nogle andre), mens tolken anvendte et tegn med en mere snæver betydning, nemlig et tegn, som iflg. Cokely kun kan henvise til afsenderen alene.

Kategorien omfatter også tilfælde, hvor tolken udelader noget, afsenderen siger, men til gengæld tilføjer noget, som der ikke er dækning for hos afsenderen:

Afsender: "Det amerikanske markeds behov gør det nødvendigt...."

Tolk: "I Fællesmarkedet er det afgørende nødvendigt for folk...."

Tolken nævnte her ikke, at markedet var det amerikanske marked, men tilføjede et tegn med betydningen "fælles". Konsekvensen er, at modtageren kan få det indtryk, at afsenderen taler om forhold i Fællesmarkedet.

Man kan selvfølgelig indvende, at man ovenfor ser ikke en enkelt lapsus, men en kombination af to (en udeladelse og en tilføjelse), men Cokely har altså fundet det rigtigst at lade sådanne tilfælde tælle som en enkelt tolkelapsus i undersøgelsen.

Afsmitninger

Denne kategori omfatter tilfælde, hvor tolken benyttede en engelskpræget vending eller en grammatisk struktur med påvirkning fra engelsk.

Afsender: "Vi [dvs. vokalsprogstolke og tegnsprogstolke] bevidner
med én røst..."

Tolken gengav her vendingen "med én røst" med to tegn, der betyder henholdsvis "én" og "stemme". Iflg. Cokely kan det amerikanske tegn for "stemme" kun bruges med konkret betydning, altså om lyd dannet i struben, ikke med billedlig betydning. Tolken benyttede en almindelig "tegnsproget" sætningsopbygning, så hendes gengivelse af "med én røst" fremstod som en engelskpåvirket vending i en iøvrigt almindelig tegnsprogssætning.

Afsmitning kan undertiden føre til, at det, tolken siger, bliver delvis meningsløst:

Afsender: "... så I har en idé om, hvad min hensigt er."

Tolk: "... så I kommer i besiddelse af en idé om, hvad min hensigt er."

Tolken benyttede her et verbum, som kan bruges om at komme i besiddelse af en konkret genstand. Dette tegn brugte hun her i forbindelse med et tegn med abstrakt betydning, nemlig et tegn med betydningen "idé". Afsenderen brugte et

verbum med betydningen "have", så der kan ikke være tale om, at det var afsenderens ordvalg i situationen, der påvirkede tolken. Men tolken har naturligvis vidst, at man på engelsk kan sige "get an idea", og Cokely mener, at det er denne viden om det engelske sprog, der førte til tolkens valg af tegn.

Øvrige

Denne kategori er en restkategori, der omfatter steder i tolkningen, hvor tolken ikke gengiver afsenderens budskab, men hvor det af forskellige grunde ikke er muligt at analysere stedet nærmere mht. udeladelser, tilføjelser og erstatninger. Den omfatter for det første passager i tolkningen, der er helt eller delvis uforståelige. For det andet omfatter den steder med meget omfattende uoverensstemmelser mellem afsenderens budskab og tolkens budskab. Disse uoverensstemmelser er først og fremmest udtryk for, at der er gået noget galt med én eller flere af de delprocesser, der ligger til grund for tolkningen. Det kan føre til, at tolken foretager udeladelser, tilføjelser og erstatninger, og sådanne lapsus kan filtrere sig ind i hinanden på en sådan måde, at det bagefter er umuligt at gennemskue, hvilke og hvor mange der indgår. Det er sådanne steder, der hos Cokely optræder i kategorien "Øvrige". Cokely anfører eksemplet nedenfor som en illustration af sidstnævnte type (omfattende uoverensstemmelser), men spørgsmålstegnet inde i oversættelsen antyder, at eksemplet også indeholder en illustration af førstnævnte type (altså et uforståeligt sted):

Afsender: "At se på undervisningsforløb tilrettelagt på en sådan måde vil sige, at jeg også vil forholde mig til seks betragtninger vedrørende indholdet."

Tolk: "... det er min fornemmelse angående listen over punkter - vent nu lige - hvis vi følger de tanker og den udvidede tanke for listen over punkter dér, må v- ja fokusere på ? seks tanker og overveje, hvad der skal med på den liste over punkter, som jeg vil forklare, listen med seks punkter."

Sammenhæng mellem startforskydning og lapsus

Cokely nåede frem til, at i hans materiale begik tolke med lang gennemsnitlig startforskydning sjældnere en lapsus end tolke med en kort gennemsnitlig startforskydning.

Skemaet nedenfor viser de enkelte tolkes gennemsnitlige startforskydning samt deres antal af lapsus pr. minut. Længst til venstre står tolken med den korteste startforskydning målt i tid til højre for denne står tolken med den næstkorteste startforskydning og så fremdeles. (Startforskydningen kan også måles i ord, dvs. man kan tælle, hvor mange ord afsenderen når at sige, før tolkningen begynder. I skemaet er startforskydningernes længde angivet på begge måder. I praksis gør

det ikke den store forskel ved vurderingen af Cokely's tal, om man måler forskydningen på den ene eller den anden måde.^{1.)}

	Tolk 3	Tolk 1	Tolk 4	Tolk 5	Tolk 2	Tolk 6
Gennemsnitlig startforskydning (sek.)	1,7	2,4	2,4	2,7	3,0	4,8
Gennemsnitligt startforskydning (ord)	3,8	5,5	5,9	6,7	5,9	12,0
Udeladelser pr. min.	5,3	3,9	4,6	5,5	2,6	2,0
Tilføjelser pr. min.	1,5	3,4	1,6	3,0	3,8	0,6
Erstatninger pr. min.	4,1	2,1	2,5	3,8	1,8	1,0
Afsmitninger pr. min.	2,8	3,0	1,4	1,0	1,0	1,0
Øvrige pr. min.	3,3	5,0	1,9	3,0	1,8	0,6
Lapsus ialt pr. min.	17,0	17,4	12,0	16,3	11,0	5,2

Som man kan se, havde tolken med den særligt lange gennemsnitlige startforskydning meget få tilfælde af lapsus overhovedet i sin tolkning. Tolken med det næstlængste gennemsnit havde flere, men ikke så mange som dem med endnu kortere gennemsnit. Cokely's undersøgelse viser for det første, at det er muligt at tolke meget præcist fra engelsk til amerikansk tegnsprog med en relativt stor startforskydning. Det viser materialet fra tolk 6. For det andet giver undersøgelsen et fingerpeg om, at der er en sammenhæng mellem tolkens gennemsnitlige startforskydning og tolkningens præcision og forståelighed. Det fremgår bl.a. af, at tolk 3, som har den korteste gennemsnitlige startforskydning, har en høj hyppighed af tolkelapsus. En undersøgelse som denne beviser intet om årsager til konstaterede sammenhænge. Men ved at sammenkæde tallene fra undersøgelsen med teorier om de processer, der finder sted i hjernen under tolkning, kan man gætte på nogle årsager.

Cokely selv fortolker sine resultater sådan, at tolkens forståelse af afsenderens budskab er afgørende for tolkningens præcision og forståelighed. Tolken med det længste forskydningsgennemsnit gav sig selv mulighed for at få en dybere forståelse af budskabet end tolke med et kortere forskydningsgennemsnit. Faktisk er det en smule misvisende at kalde denne tolk "tolken med det længste forskydningsgennemsnit", selv om det er rigtigt nok, at han havde en markant længere gennemsnitlig startforskydning end de andre tolke i undersøgelsen. Men det, som først og fremmest kendetegner denne tolk, er iflg. Cokely, at han koncentrede sig om at forstå og formidle afsenderens budskab. Dette fokus på at forstå medførte for det første, at han benyttede lange startforskydninger, og for det andet altså, at han præsterede ret præcise tolkninger med få uforståelige pasager. Cokely konkluderer, at en dyb, nuanceret forståelse af afsenderens budskab er en forudsætning for, at tolken kan formidle dette budskab præcist, og at tolke, der benytter en kort startforskydning, løber en stor risiko for at have en

¹ Startforskydningen målt i ord er beregnet ved at gange tolkens forskydning målt i tid med den engelsktalende foredragsholders gennemsnitlige talehastighed (=antal ord pr. sekund), således som Cokely angiver den.

ufuldstændig eller forkert forståelse af afsenderens budskab i det øjeblik, de søger at formidle dette budskab.

Ikke alle tilfælde af lapsus er lige alvorlige set fra et modtagersynspunkt. I nogle tilfælde vil modtageren kunne gennemskue, at der er noget galt, (enten ud fra sin baggrundsviden eller ud fra noget, tolken tidligere har sagt). I visse af disse tilfælde kan modtageren ikke alene gennemskue, at der er noget galt, men også identificere, hvad der er galt. Det kunne være interessant at forsøge at skelne imellem alvorlige og mindre alvorlige lapsus i materialet, og specifikt undersøge sammenhænge mellem alvorlige lapsus og forskydningens længde, men det er i praksis meget vanskeligt. Man kan nemlig ikke vurdere, om en lapsus er alvorlig eller ej, ved at betragte den isoleret. Den samme lapsus kan have forskellige konsekvenser for forskellige modtagere afhængigt af deres baggrundsviden. Den kan også have forskellige konsekvenser afhængigt af, om modtageren kort forinden er blevet forvirret over en anden lapsus.

Cokely har opdelt de ovenfor beskrevne 4 typer lapsus i nogle undertyper afhængigt af, hvad der blev udeladt, tilføjet osv. Han har så set specielt på de undertyper, som en modtager umuligt vil kunne opdage, og som man derfor kan anse for særligt alvorlige lapsus. Han undersøgte, om der var sammenhæng mellem disse "uopdagelige" lapsus og startforskydningen, men fandt ikke nogen klar sammenhæng. Ganske vist var tolk 6 med den længste forskydningstid også den tolk, der sjældnest begik "uopdagelige" lapsus. Men der var tolke med ret korte gennemsnitlige startforskydninger, som også ret sjældent begik sådanne lapsus. Når sidstnævnte tolke alligevel i det samlede regnskab havde en høj hyppighed af tolkelapsus, må det altså skyldes, at det er "opdagelige" lapsus, som har trukket deres gennemsnit op.

Andre faktorer, der influerer på tolkningen

Cokely gør udtrykkeligt opmærksom på, at en god forståelse eller en lang startforskydning hos tolken ikke i sig selv er nogen garanti for, at tolken leverer en præcis og letforståelig tolkning. I ét tilfælde viste afsenderen en transparent med noget tekst og sagde: "Som I vil bemærke, er sproget meget uformelt". Udtrykket "sproget" henviste her til sproget på transparenten. Videooptagelsen af tolken tyder på, at tolken korrekt opfattede, at der blev talt om sproget på transparenten, for han/hun kiggede kort op mod overhead-lærredet lige før tolkningen af ovennævnte stykke. Men selv om tolkens forståelse tilsyneladende var god nok, så tolkede han/hun budskabet upræcist, nemlig som om afsenderen havde talt om sprog i almindelighed, altså som om afsenderen havde sagt: "Sprog er at tale henkastet, hverdagsagtigt uformelt."

At andet end startforskydningens længde har betydning for hyppigheden af tolkelapsus kan man se alene ved at betragte Cokely's generelle tal. Tolk 5 havde en gennemsnitlig startforskydning, som lå mellem den for tolk 4 og den for tolk 6. Man kunne tro, at lapsushyppigheden for tolk 5 ville ligge mellem den for tolk 4 og den for tolk 6, men faktisk lå tolk 5 over både tolk 4 og tolk 6. Cokely giver et konkret eksempel på, at andet end startforskydningen influerede på tolkningens præcision og forståelighed: En tolk brugte på et bestemt tidspunkt en startforskydning på 4 sek. Denne forskydning burde på dette sted være tilstrækkeligt til at give tolken en udmærket forståelse. Men tolkningen blev alligevel ikke særligt præcis. Specielt det, afsenderen sagde lige efter startforskydningen, blev udeladt i tolkningen, og generelt var budskabet fra tolken meget anderledes end budskabet fra afsenderen.

Cokely mener, at årsagen til den ovenfor omtalte upræcise tolkning skal findes i tolkens hukommelseskapacitet. Netop denne tolk benyttede sædvanligvis en meget kortere startforskydning. Cokely mener, at tolken efter de første 4 sek. ikke havde mere ledig plads i hukommelsen til det næste, afsenderen sagde, og derfor var ude af stand til at opfatte eller fastholde nye informationer, før han/hun havde fået tolket noget fra de første 4 sekunder og på den måde frigjort plads i hukommelsen. Iflg. Cokely var tolkens grundlæggende problem ikke, at han/hun havde valgt en dårlig/forkert startforskydning, tværtimod havde tolken valgt en fornuftig startforskydning. Problemet skyldtes, at denne tolk ikke var trænet i at huske og håndtere den mængde informationer, som typisk indløber under en startforskydning på 4 sek.

Man må altså ikke opfatte startforskydningens længde som en faktor, som selvstændigt påvirker tolkningens kvalitet, sådan at hvis bare tolken vælger en tilstrækkeligt lang startforskydning, bliver tolkningen præcis og letforståelig. Tolkens skal også have lært at håndtere den mængde informationer, der kommer fra afsenderen under og efter startforskydningen, ellers er der ikke noget vundet ved en lang startforskydning.

Generaliserbarhed

Cokely's resultater stammer trods alt fra et begrænset og noget ensidigt materiale (ca. 37 min. tolkning af faglige foredrag). Derfor er det nærliggende at overveje, hvilke af resultaterne der kan tænkes også at gælde mere generelt for tolkning fra engelsk tale til amerikansk tegnsprog. Her må man skelne mellem de generelle sammenhænge, Cokely mener at have påvist, og tallene i hans undersøgelse (startforskydningernes længde og hyppigheden af tolkelapsus).

Det generelle forhold, at tolkens forståelse er en forudsætning for, at tolken kan gengive afsenderens budskab, gælder al tolkning uanset de nærmere omstændigheder. Det generelle forhold, at en lang startforskydning tillader tolken at opnå en bedre forståelse af afsenderens budskab end en kort startforskydning, er ligeledes uafhængigt af de nærmere omstændigheder for tolkningen.

I Cokely's materiale brugte de fleste tolke en gennemsnitlig startforskydning på 3 sek. eller derunder. Men man skal være varsom med at konkludere, at hovedparten af tegnsprogstolkninger i USA nok så har startforskydninger på højst 3 sek. Cokely's materiale er fra 1983, og Cokely gør opmærksom på, at man i USA helt frem til 1981 ved eksamination i tolkning til tegnsprog lagde vægt på, at tolkene skulle være så synkrone med afsenderen som muligt, altså forskydningsmæssigt ligge så tæt på afsenderen som muligt. Dette eksaminationskrav har højst sandsynligt indvirket på tolkeuddannelserne i USA i hvert fald frem til 1981 og har medvirket til at skabe en faglig tradition, hvor korte forskydningstider blev anset for ønskværdigt. Tolkene i undersøgelsen var alle uddannet før 1981 og havde erfaringer med tolkearbejde fra før 1981, så de var næppe helt upåvirkede af denne særlige faglige tradition på undersøgelsestidspunktet. Amerikanske tegnsprogstolke uddannet på et senere tidspunkt har ikke i nær samme grad været udsat for indflydelse fra denne faglige tradition. Cokely's tal skal altså ses i en historisk sammenhæng. De afspejler ikke kun tidløse forhold, der har at gøre med sanseapparatets og hjernens muligheder og begrænsninger, men også specifikke historiske forhold. Det er derfor rimeligt at antage, at amerikanske tegnsprogstolke i dag ved foredragstolkning gennemgående benytter samme eller længere startforskydninger sammenlignet med tolkene i Cokely's materiale, men de benytter næppe kortere startforskydninger.

Cokely's materiale stammer som tidligere nævnt fra tolkninger af faglige foredrag. Den hyppighed, han fandt mht. tolkelapsus både totalt og mht. de enkelte typer, kan man ikke uden videre tænke sig er den samme i andre former for tolkninger. Tolkning af foredrag af faglig karakter stiller forholdsvis store krav til tolkens ordforråd på kildesproget og til tolkens baggrundsviden om emnet. Men faglige foredrag frembyder også en række fordele set fra et forståelsessynspunkt. Foredrag er nemlig en kommunikationsform, hvor den kommunikative byrde i høj grad hviler på afsenderen, altså foredragsholderen. Det er således foredragsholderens ansvar at sørge for, at foredragets form, incl. den sproglige udformning, passer til modtagerne. Ved faglige foredrag forventes det, at foredragsholderen præsenterer sit stof, så de tilstedeværende fagfolk kan få udbytte af foredraget uden på forhånd have sat sig særligt ind i emnet eller være specialister på området. Tilhørerne (og tolken) kan altså med rimelighed forvente, at foredragsholderen gør sig umage for at præsentere sit stof med en klar disposition og

med fremhævelse af de pointer, foredragsholderen selv finder vigtige. Mere elementært (men nok så vigtigt for tolken) kan man også forvente, at foredragsholderen benytter en konsekvent terminologi.

Man kan sagtens forestille sig tolkeopgaver, fx møder på en arbejdsplads, hvor kravene til tolkens ordforråd på kildesproget er mere beskedne, men hvor andre forhold gør sig gældende, som gør det til en ganske stor udfordring for tolken at opnå en tilstrækkeligt god forståelse af budskabet. På et møde på en arbejdsplads taler deltagerne ud fra en fælles baggrundsviden om arbejdspladsen (arbejdsopgaver, fysiske rammer, personaleforhold etc.), som tolken umuligt kan sætte ind i på forhånd, sådan som man kan ved faglige foredrag. Mødedeltageres fælles baggrundsviden vil sjældent blive nævnt direkte, men kan spille en overordentlig vigtig rolle i kommunikationen alligevel. Mødedeltagerne har jo denne baggrundsviden inde i hovedet hele tiden, og den gør det muligt for dem at forstå halve sætninger og lidt uklart formulerede udsagn uden ustandselig at måtte afbryde afsenderen og bede denne forklare sig tydeligere. Mødedeltagere er heller ikke nødt til at bruge en konsekvent terminologi. En siger måske "skranken" og en anden "receptionen", og alle véd, at de mener det samme (måske lige med undtagelse af tolken!). Møder er typisk også mere spontane i deres forløb end foredrag, og man kan derfor ikke forvente, at de enkelte diskussionsindlæg er strukturerede og klart disponerede i samme omfang som et fagligt foredrag.

Faglige foredrag frembyder altså ét sæt forståelsesmæssige udfordringer for tolken, mens møder på arbejdspladser frembyder et andet sæt. Derfor kan man godt forestille sig, at Cokely ville have fået andre tal mht. de enkelte typer af lapsus, hvis hans materiale havde været taget fra en anden type tolkning, og også det samlede antal tolkelapsus kunne have været et andet (højere eller lavere). Men man kan ikke uden videre hævde, at Cokely's materiale er hentet fra nogle usædvanligt vanskelige tolkninger set fra et forståelsessynspunkt, og at hyppigheden af tolkelapsus i undersøgelsen derfor giver et urimeligt negativt billede af hyppigheden af tolkelapsus mere generelt ved tolkning fra engelsk til amerikansk tegnsprog.

Ud fra Cokely's tal er det nærliggende at tro, at der eksisterer en kritisk grænse i tolkning fra engelsk til amerikansk tegnsprog mht. startforskydning, således at tolke på den forkerte side af den kritiske grænse begår et uforholdsmæssigt stort antal lapsus. En sådan grænse kan ganske vist ikke stedfæstes præcist ud fra Cokely's tal, men i hans undersøgelse ser den ud til at gå et sted mellem tolk 5, som har et gennemsnitligt startinput på 6,7 ord, og tolk 6, som har et gennemsnitligt startinput på 12 ord. Men netop fordi de forståelsesmæssige udfordringer er lidt

forskellige i forskellige typer af tolkning, er det tænkeligt, at en sådan kritisk grænse ligger et lidt andet sted i en anden type tolkning.

Det kunne være interessant at vide, hvor lang en startforskydning en tolk maksimalt har brug for for at opnå den nødvendige forståelse af afsenderens budskab. Der må nemlig være en grænse for, hvor lang en forskydning en given tolk kan operere med uden at få problemer bl.a. med sin hukommelseskapacitet. Man kan i princippet forestille sig en konflikt, nemlig en situation, hvor tolken har brug for en startforskydning af en vis størrelse af hensyn til sin egen forståelse, men hukommelsesmæssigt ikke er i stand til at fastholde afsenderens informationer i det fornødne tidsrum. Som nævnt mener Cokely, at han lejlighedsvis i sit materiale er stødt på symptomer på en sådan konflikt, hvor tolken ved en lang startforskydning har forsøgt at gabe over mere, end han/hun hukommelsesmæssigt kunne klare. Tolk 6 havde åbenbart en hukommelseskapacitet, der tillod ham både at forstå og gengive afsenderens budskab præcist i undersøgelsesmaterialet. Men om det generelt er muligt for alle tolke at udvikle en så stor hukommelseskapacitet, at de helt undgår konflikter mellem hensynet til den nødvendige startforskydning og hensynet til hukommelseskapaciteten, kan man naturligvis ikke sige noget om ud fra Cokely's undersøgelse.

Perspektivering

Hyppigheden af tolkelapsus i Cokely's undersøgelse kan godt virke foruroligende. Halvdelen af tolkene begik en lapsus ca. hvert 4. sekund, og selv tolken med den laveste hyppighed begik en lapsus ca. hvert 12. sekund. Kan man heraf udlede, at døve amerikanere, som omkring 1983 fulgte et foredrag via tegnsprogstolk, var markant ringere stillet end hørende tilhørere ved samme foredrag, fordi de minimum ca. hvert 12. sekund modtog vildledende eller uforståelig information i modsætning til de hørende tilhørere, der uden problemer kunne forstå alt, hvad afsenderen sagde? Nej, en sådan konklusion er der ikke dækning for i Cokely's tal. Det er tidligere blevet nævnt, at ikke alle lapsus er decideret vildledende fra et modtagersynspunkt. Derudover to forhold, som det er vigtigt at have med i vurderingen. For det første er det umiddelbart fristende at tænke sig, at de hørende tilhørere ved foredraget alle opfattede foredragsholderens budskaber korrekt, altså at de havde 0 forståelsesfejl i modsætning til tolkene. Men ved nærmere eftertanke er det naturligvis ikke rigtigt. Hørende misforstår sommetider, hvad andre hørende siger. To hørende kan sagtens høre på den samme taler og alligevel bagefter have forskellige opfattelser af, hvad talerens budskab var. Cokely og hans assistenter har kunnet gennemlytte/gennemse videooptagelserne igen og igen og har efter moden overvejelse kunnet fastslå, hvad afsenderen har ment. Så gunstige betingelser havde tilhørerne på konferencen og tolkene ikke. De måtte prøve at forstå foredragsholderen på de her-og-nu-vilkår, som normalt

gælder ved direkte mundtlig kommunikation, altså vilkår, som meget vel kan have fået nogle af de hørende modtagere til visse steder at misforstå afsenderens budskab. Hvis man forlanger, at tolken skal forstå afsenderen "fejlfrat", forlanger man i virkeligheden, at tolken skal forstå afsenderen bedre end en almindelig hørende modtager (hvordan en sådan så defineres). Man kan muligvis forvente, at tolken forstår afsenderen ligeså godt som en almindelig hørende modtager, men at forvente, at tolken forstår afsenderen bedre, er ikke alene urimeligt, det er også urealistisk.

For det andet skal man gøre sig klart, at tolke ligesom almindelige modtagere opfatter mundtlig kommunikation. Mundtlig kommunikation er fuld af ufuldstændige sætninger, grammatiske småfejl og et ordvalg, der sommetider er noget ejendommeligt eller noget upræcist i forhold til afsenderens intentioner. Det gælder i særligt høj grad spontan mundtlig kommunikation, men det gælder faktisk også knap så spontan kommunikation, fx sproget i foredrag ved faglige konferencer. Cokely anfører en række tilfælde, hvor de engelsktalende foredragsholdere i hans materiale udtrykte sig usammenhængende eller grammatisk ukorrekt eller med et noget påfaldende eller ikke særligt dækkende ordvalg. Det har nok ikke skabt voldsomme forståelsesproblemer for modtagerne (og tolken), men det har medført, at de nogle steder under foredraget har skullet koncentrere sig ekstra for at forstå budskabet. Man skal altså have i baghovedet, at man ikke pr. automatik kan regne med, at enhver lapsus fra tolkens side helt og holdent er tolkens ansvar. Tolke skal sommetider koncentrere sig ekstra for at forstå et uklart eller ukorrekt formuleret budskab, og det er ikke så mærkeligt, hvis den ekstra belastning somme tider sætter sig spor i tolkningen i form af en lapsus.

Det hører med i billedet, at selv om Cokely's materiale havde talrige eksempler på tolkelapsus, var der meget få eksempler på selvrettelser fra tolkens side. Skønt vi selvfølgelig ikke kan vide, om tolken selv opdagede nogle af de urettede tolkelapsus (straks eller senere i løbet af tolkningen), er der alligevel noget, der tyder på, at en betragtelig del af tolkens lapsus ikke opfattes af tolken selv. Cokely nævner selv som den bedste "beskyttelse" mod følgerne af tolkelapsus, at tolken assisteres af en anden tolk, som kontrollerer tolkningen og gør den aktive tolk opmærksom på lapsus.

Problematisering

Cokely skelner ikke i sin undersøgelse mellem sprogligt materiale, som det er let at huske i et begrænset antal sekunder, og materiale, som det er svært at huske. Men psykologiske studier over korttidshukommelsen viser, at det meget lettere at huske bogstaver, som tilsammen danner et forståeligt ord, end at huske bogstaver, der ikke danner noget ord. Bogstavrækkerne tolsandit og tinsoldat er

ikke lige nemme at huske. Bogstaverne er de samme, men den første bogstav-række er vrøvleord, der ikke betyder noget. Det andet kan vi forbinde med noget meningsfyldt, og det gør det altså lettere at huske ordet. Luk øjnene et øjeblik og prøv at huske begge ordene. Var det ene ord nemmere?

Psykologiske studier over den visuelle hukommelse viser, at hvis man skal huske en bogstavrækkefølge, der ikke giver mening, dvs. et vrøvleord, kan man normalt kun huske 6-7 bogstaver. Ord, tolken ikke kender, fx fagord, fungerer i en tolkesituation ligesom vrøvleord. Dvs. det er meget svært at huske mere end 6-7 bogstaver. Også navne, tolken aldrig har hørt, fungerer ligesom vrøvleord, dvs. kun en begrænset bogstav-række kan huskes præcist. Tal præsenteret visuelt med cifre huskes på samme måde som bogstaver. Her fungerer hukommelsen nok en smule anderledes, når tal præsenteres med ord, men under alle omstændigheder er der stærke begrænsninger på, hvor mange tal vi kan huske præcist. Rutinerede tolke kan fortælle, at der er bestemte situationer, hvor de foretrækker en lidt kortere forskydning end ellers. Det drejer sig om situationer, hvor de får en mistanke om, at afsenderen måske om et øjeblik begynder at sprøjte for dem ukendte fagudtryk, eller navne, eller tal ud. At vælge en kort forskydning i sådanne tilfælde er kun en naturlig tilpasning til, at hukommelsen fungerer forskelligt for forskellige typer af sprogligt materiale.

Cokely's materiale var fra foredragstolkninger, hvor tolkene blev afløst hver 20. minut. Det betyder, at træthedsfænomener, som typisk indtræder efter ca. 20 minutters uafbrudt tolkning, kun optræder i begrænset omfang i hans undersøgelse. I hverdagen må mange tolke tolke uafbrudt i perioder, som er længere end 20 minutter, sommetider endog væsentligt længere. Tolke med erfaring fra sådanne langvarige tolkninger beretter, at de både hos sig selv og andre oplever, at der efter knap 20 minutter indtræffer et ”dyk” af nogle minutters varighed, hvor tolken ikke er i stand til at levere tolkning af helt så høj kvalitet som inden ”dykket”. Under ”dykket” bliver tegnsproget synligt anderledes, bl.a. bliver tolken mimisk mindre aktiv, og rent tolketeknisk optræder der også en forandring, idet tolken forskydningsmæssigt lægger sig noget tættere på afsenderen. Et sådan ”dyk” kan ses både i relation til det, der gik forud, og i relation til det, der kommer efter. Det kan ses som en reaktion på, at tolken har været udsat for en belastning med en vis varighed og styrke, på samme måde som man kan se søvn som en reaktion på, at en person har været i aktivitet i et vist stykke tid. Men man kan også se ”dykket” som noget fremadrettet, som en måde at hente mentale ressourcer på, ligesom søvn kan ses som en måde at hente såvel fysiske som mentale kræfter til fornyet aktivitet.

Tilsigtede og utilsigtede tilføjelser, udeladelser og erstatninger

De udeladelser, tilføjelser og erstatninger, tolkene foretog i Cokely's materiale og som er blevet registreret i hans optællinger, førte til større eller mindre uoverensstemmelser mellem afsenderens og tolkens budskab. Men det er ikke alle tilfælde af udeladelser, tilføjelser og erstatninger i en tolkning, der er utilsigtede i betydningen "opstået uden at tolken egentlig ville det". For det første kan tolken komme i den situation, at han/hun ikke kan nå at formidle alt det, afsenderen siger, uden at komme så langt bagud, at det vil give problemer senere i tolkningen. I sådanne tilfælde kan tolken foretage et bevidst fravalg af informationer, med henblik på at undgå at komme for langt bagud, og det er naturligvis ikke ligemeget, hvad man fravælger, fra et modtagersynspunkt. I Cokely's statistik er fx en udeladelse en udeladelse, uanset om der er tale om udeladelse af en information, modtageren tidligere har fået, eller udeladelse af en ny information. Der er ingen tvivl om, at tolk 6 i undersøgelsen leverede en overordentlig præcis tolkning. De øvrige fem tolke fremtræder i sammenligning langt mere upræcise, men det er umuligt at vide, om vores syn på disse fem tolkes præcision ville have været et andet, hvis analysen af deres tolkning havde taget hensyn til, hvilke udeladelser, tilføjelser og erstatninger de foretog.

Konklusion

Cokely's undersøgelse dokumenterer under alle omstændigheder, at det er muligt at tolke præcist med en forholdsvis lang forskydning. Undersøgelsen rejser endvidere en række væsentlige spørgsmål, heriblandt:

- er det muligt for alle at lære at tolke med en lang forskydning?
- egner alt sprogligt materiale sig lige godt til at blive tolket med lang forskydning?
- hvis man kun kan gengive budskabet præcist, hvis man forstår det, hvad stiller tolken så op, når han/hun ikke forstår budskabet?

Litteratur

Cokely, Dennis: The Effect of Time Lag on Interpreter Errors, Sign Language Studies no. 53 1986.

Cokely, Dennis: Interpretation: A Sociolinguistic Model, Linstok Press 1992

Gade, Anders: Hjerneprocesser: kognition og neurovidenskab, Frydenlund Grafisk 1999

Karen Albertsen i samarbejde med Ann Vestergaard

© Center for Tegnsprog og Tegnstøttet Kommunikation - KC